

2008 – az év végi koncertekről

Fittler Katalin és Várkonyi Tamás hangverseny kritikái

Novemberben két zenekar élén is köszönthettük a Zeneakadémia Nagytermében Kobayashi Ken-Ichirót. Szakítva a szokásos időrend szerinti tárgyalással, érdemes egymás szomszédságában beszámolni két fellépéséről. Kérdés, megmaradt-e, mi maradt meg az egykori karmesterverseny-győztes varázsából, mennyiben működik hatása előadókra és hallgatókra.

November 5-én az **Óbudai Danubia Zenekarral** lépett fel, Rimszkij-Korszakov: Nagy orosz húsvét nyitányával, Kodálytól a Galántai táncokkal és Dvořák VIII. szimfóniájával a műsoron. A zenekar – tagsága életkorának ismeretében – „másodgenerációs” rajongója lehet legfeljebb a dirigensnek; az esten a közös próbák során kialakult együttműködési praxis vizsgázott. Kétségkívül jelesre! A zenekar a legjobb formáját hozta. Magával ragadta tehát a játékosokat a karmester feltétlen odaadása a zene, a mindenkor előadandó művek iránt. Ezeket a darabokat az együttes is *akarta* eljátszani, tehát korántsem valamiféle „ez van, ezt kell eljátszani – ha megszeretni nem is sikerült” elv. Ragadós volt tehát a lelkesedése, megfertőzte a felkészült muzsikásokat, akik mintha hirtelen (ismét) szembesültek volna azzal, hogy mennyire remek együttest is alkotnak! A megtalált lelkes öntudat (tárgyszerűbben: aktivált tehetség és tudás) hatására teljes jelenléttel muzsikáltak. A szó legnemesebb értelmében vett igyekezet érződött valamennyiük játékán. Mintha örvendtek volna a mind magasabbra állított mércének, tudva: aligha fog rezegni a léc (de ha igen, akkor is a helyén marad)! Élvezetes volt a hangzás monumentalitása, mert sohasem valami lehangoló hang-massza érzetét keltette, hanem funkciója volt az adott folyamatokban. Mert minden haladt, valahonnan valahová – s amikor ez a menet nem volt akadálymentes, akkor annál nagyobb hatású volt a kiküzdött győzelem. (Az akadályokra, csakúgy, mint a kiküzdött győzelemre, az adott tétel dramaturgiájának megfelelően került sor.)

Néztem a muzsikásokat és gyönyörködtem: azt kívántam, bárcsak készülne

video-felvétel – mert a látvány ékes bizonyítéka, hogy nem kizárólag az amatőrök képesek lelkesedni! Nem a karmestert néztem – az az előadók dolga volt; tették is, hiszen rendszeresen megkapták a visszajelzést a szépen sikerült részletekért. Kobayashi varázsolt, s ehhez az is hozzátartozott, hogy sikerült elhitetnie a hangszeresekkel, hogy bízik bennük. Ők pedig rendre visszaigazolták, hogy méltóak e bizalomra. Nem tudom, szeretném-e, ha felvétel is megörökítené e produkciót; kiragadva a hangzás megszületésének jelen idejű atmoszférájából, bizonyára mérsékelt hatást váltana ki. Arra kellett gondolnom: csak a felkészült, egyszersmind kellő felvételkészítő praxissal rendelkező zenekar képes élményszerűen maximumot nyújtani stúdióban – a felkészült, egyszersmind pódium-rutinnal rendelkező zenekart viszont hasonlóképp nem könnyű feladat *élményszerű* játékokra készíteni. Mert hogy az nem elhatározás kérdése (sem a készítés, sem a bevállalás). Kobayashi egészen hihetetlen intenzitású lelkesedése, elképesztő energiája éppen azért volt hatásos, mert elérte: a játékosok maguk is akarják a még szebb, még jobb hangzást – hogy a végén a remek teljesítmény után elégedetten és szívből jövően mosolyogjanak, még ha elfáradtak is.

(FK)

***

Varázsolt Kobayashi november 21-én, akkor a **MÁV Szimfonikus Zenekarral** Beethoven: VII. szimfóniáját és Ravel hangszerelésében Muszorgszkij közkedvelt művét, az Egy kiállítás képeit szólaltatta meg. A koncert két félidejének stílus-különbsége kicsit más fényben látatta ezt a varázslást. A szimfónia esetében mintha minderre a játékosok animálása kedvéért lett volna szükség – hogy beleadjanak apait-anyait. Nos, általában beleadtak; de ettől korántsem lettek maradéktalanul boldogok – sem ők, sem a hallgatók. Csúnya dolog arra emlékeztetni: Beethoven klasszikus mester (még akkor is, ha nem egy műfajban erőteljesen feszegette, néha szét is törte a for-

makeretek határait). Az arányok minden szempontból megtervezettek, sőt, még a mondanivalót adekvátnan megjelenítő aránytalanságok is. A műfaj történetében megkülönböztetett helyet elfoglaló VII. szimfónia négy tételének közös ritmikai koncepciója van, ideális esetben érezhető, hogy egyetlen alapmozdulatból levezethetőek. Ennek az alapmozdulatnak a variánsai lesznek meghatározóak a tételek alapkarakterét illetően. Kobayashi lelkesedése itt érezhetően túlsordul; érzelmek és indulatok válnak uralkodóvá, színek kavalkádja gyönyörködtet, miközben a feszültség-viszonyok tapintatosan visszahúzódnak a kottába. Az intenzitás-igény könnyen válhat kontrollálatlanság forrásává; a dinamikai túlhajtottság – a különböző hangszerek eltérő hangerő-kapacitása következtében – aránytalanságokhoz vezet, amik sohasem a tuttikban bántóak, hanem akkor jelentenek problémát, amikor továbbhaladunk a formában. Itt kell szóba hozni a karmester ama rossz szokását, hogy – túlfűtöttséggel indokolhatóan ám nem menthetően – kontrollálatlanul „viselkedik”; hangosan morogva vesz részt maga is az előadásban (a kritikátlanul önfeledt rajongó persze ennek is örülhet: mennyire „átéli” a muzsikát...). A koncerten kevésbé, hangfelvételen visszahallgatva erősen zavaróak harsány „belégzései”, melyekkel voltaképp hatástalanítja a belépő szöveget (lelővi a poént). Állandó kísérőjelensége ez dirigálásának, amihez általában hozzá lehet szokni, de vannak pillanatok, amikor szívesen lemondanánk róluk.

A zenekar behódolása karmester-egyéniségének: mértéktartó volt. A szimfóniából legjobban lassú tétele előadása tetszett.

Tobzódott a színekben az Egy kiállítás képei előadása, hangzó valósággá vált a raveli hangszerelés megannyi leleménye. Talán a rövidebb koncentrációt igénylő felépítésből adódóan, vagy egyszerűen azért, mert ebben a kollektív hang-képjátékban jó volt részt venni, önfeledtben vettek részt a zenekar tagjai. Hallottunk néhány csúnya hangot – bocsánatos bűnnek tűntek, mint amikor kifestő-

könyvben vonalon túlra kiszalad a festék.

A közönségsiker nem maradt el – és Kobayashinak az a kedves gesztusa sem, hogy a zenekarral együtt különböző irányba meghajolt, megköszönve az oldalarkélyek és az orgonaülés hallgatóságának tapsát is. Nyilvánvaló, ez már a coda volt, sőt, afféle külső bővülés, ami után nem jöhet ráadás. Pedig ez az együttes meghajlás olyan oldott-közvetlen kapcsolatot eredményezett, amelynek meglett volna a hallható eredménye is!

(FK)

***

A **Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekarának** november 10-i és 11-i koncertje közül a másodikat hallottam – a rutinosabbat, ám ez is furcsa érzéseket keltett. Vashegyi György állt (nem először) az Operaházban a karmesteri pultnál, a szólista Frankl Péter volt – a programban pedig három stílus képviseltette magát. Rameau: Les Boréades-szvitjének műsorra tűzését a karmester személye indokolhatta, Mozart Esz-dúr zongoraversenyét (K. 482) a szólista – a második részben Brahms III. szimfóniája került előadásra.

Nem volt teltház, de aki eljött, figyelt – legalábbis csendben hallgatta a zenét. Az a furcsa áramkör azonban, amely az élményszerű előadásoknál létrejön, egyetlen közösséggé formálva a jelenlévőket, mindvégig zárt maradt. A francia muzsikán kívül maradt a hallgatóság – a „gálás” zene az üres reprezentációt képviselte ezúttal; a halk hangzások szinte lenné silányultak, a dinamikai váltások afféle hangzó háttér-dekorációt jelentettek, a szabályos szerkezeti elemek pedig életszerűtlenné tették a tételeket. Kísérőzene program és látvány nélkül?

Mozart zenéje kétségkívül közelebb áll a koncertlátogatók szívéhez – ám ezúttal itt is érezte elidegenítő hatását valamiféle ál-reprezentáció. Inkább kidolgozott pantomim volt, semmint átélt folyamatok egymásutánja. Történt ez oly módon, hogy közben néha rácsodálkoztunk Frankl „éneklő allegrót” életre keltő billentésére (hogy aztán hamarosan a hangfűzerek gyöngyszemeinek hidegsége tűnjön fel). Protokollárisnak hatott a szólista, a zenekar és a karmester kapcsolata, azaz békés egymás-mellett muzsikálásnak még ak-

kor is, ha törekedtek a vizuálisan észlelhető kapcsolatokra. Nem adatott meg a belefeledkezés gesztusa a hallgatóságának – a hallgatóság csendje ezúttal lehetett a relaxálás kísérője csakúgy, mint az elkalandozott figyelemé.

Valahogyan súlytalan volt minden – szinte érdektelenné vált, ami a pódiumról áradt. Vashegyi mozdulat-világa alapvetően nem különbözött a különböző műsorszámok esetében, még akkor sem fogta erősebben a gyeplőt, amikor a Mozart-műben az ő felelőssége volt a szólista és a zenekar együtt-tartása.

Brahms III. szimfóniája jelenthetett volna új színeket, árnyalatokat, de nem változtatott a hallgatói apátián. E műben kétségkívül több feladat hárul a karmesterre, amennyiben többdimenziós hangzsképet akar életre álmodni. Most azonban még az alapvető arányok is szinte csak maguktól jöttek létre a hangszercsoportok/szólamok között; eléggé ismert műről lévén szó, mindenki tudta, mikor-hol vannak dallamok, s mely szólamok szolgáltatják a kíséretet. De a belélegzést követő lendületes indításokat, amelyekből kibontakozhat egy-egy téma, motívum, frázis, hiába vártuk. Fáradt levegővel jó esetben megformáltan tudtak megszólalni az ismert, szeretetreméltó fordulatok.

Az egész est folyamán hiányérzetet okozott a vonósok és fúvósok mindig esetlegesnek tűnő dinamikai aránya. Mintha még a szépen formáló (szólisztikus) hangszerek sem lettek volna tudatában egy-egy részlet funkciójának az összhangzás egészében.

Vashegyi mozdulatai leginkább a folyamatok továbbvezetésére irányultak. Éppen ezért maradt adós a Brahms-szimfóniában a kontrasztáló anyagok markáns megjelenítésével, s általában, ezért került háttérbe a feszültségi elemek gazdag viszonylata.

Brahms zenéje ezúttal túlvállalt feladat volt Vashegyi számára, nem pedig lehetőség a megélt szépség közvetítésére. És éppen ilyenkor lehet ráébredni arra, hogy mennyire nincs „könnyű” és „nehéz” (játszani- és hallgatni-), s hogy valamely mű ismertsége (csakúgy, mint az ismeretlensége) jelenthet könnyebbéget az előadónak, vagy nehezebbéget helyzetét.

Ez a koncertműsor nem bizonyult szerencsés választásnak – letudták a koncertet az előadók csakúgy, mint a hallgatók.

(FK)

***

Talán a (méltán) túl magasra helyezett elvárás is közrejátszott abban, hogy csalódást okozott a **Budafoki Dohányi Zenekar** november 19-i estje a Zeneakadémián. Vendégkarmester, Uri Segal vezényelte a Beethoven-Brahms programot. Utóbb úgy tűnt: érdemes lett volna a Prométheusz-nyitányt a Hármaversenyhez előkészített színpadon megszólaltatni – így szinte funkciótlanul leszakadt a műsor további részéről. Ismét megbizonyosodhattunk afelől, hogy Hollerung Gábor dirigálása eleve feltétel a zenekar remek szerepléséhez. Jött három kiváló szólista, Jandó Jenő (aki rendszeresen fellép a zenekarral), Oláh Vilmos (aki az együttes egyik koncertmestere) és a közelmúltban a genfi versenyről öt díjjal hazatért fiatal csellóművész, Várdai István. És közreműködésükkel hallottunk egy olyan Hármaversenyt, ami azoknak kedvezett, akik Beethovennek ezt a kompozícióját sikerületlennek tartják. Olvasópróba, de legfeljebb nyilvános főpróba hangulata volt az egésznek. Jandó egy rutinos korrepetitor igyekezetével próbálta kézben tartani a folyamatokat (elégedetlenségének biztos jele, hogy gyakran készítette dűnyögő éneklésre a kevésbé kielégítő hangzást); Oláh érthetetlenül kis hangon szólaltatta meg szólamát, s Várdai is hajlott arra, hogy inkább csak végigjátssza, minél korrektebben kétségkívül nehéz szólamát. Uri Segal a zenekari vonószólamoktól időnként mintha továbbvezetett, hosszú dallamokat kért volna, de aztán a hangzsképpen eluralkodtak az effektusok. Minősülhetne ez a gondos-precíz kottaolvasás következményének is – ámde ezúttal funkciótlanul, értelmezés nélkül sorjázta a sforzatok és mechanikus-hangos tuttik. A koncertálás a szólistacsoport és a zenekar között ritkán valósult meg; s nem lenne jogos csak az együttest kárhoztatni, amiért a néha már-már markírozó szólisták hangja „nem jött át”. A nyitótétel nyomasztóan, reménytelenül hosszúnak tűnt. A lassú tételt kezdő gordonkaszólo valóban szépen indult, fel is csillant a remény, hogy na, talán mostantól – de korainak bizonyult. Talán a vonós-szólisták nem vették eléggé komolyan a felkészülést. A koncert óta viszont egy életre megjegyezhetik, hogy ez a mű komoly erőpróba (Rudolf főhercegnek, zongorista-tanítványának a technikailag könnyebb, ám tet-

szetős szólammal kedvezett Beethoven – nem kímélte viszont hivatásos muzsikuspárnereit).

A szünet után, zenehallgatás közben lehetett töprengeni azon, vajon mitől olyan nehéz napjaink muzsikusai számára Brahms szimfonikus zenéje. A II. szimfónia D-dúr világát csak beígérte a műsor-közlő Zelinka Tamás – az akusztikus kontroll próbáját nemigen állta ki a hangzás. Segal azt vezényelte, amit hallani szeretne, anélkül, hogy igyekezett volna hangzásideáljához közelíteni a ténylegesen felcsendülőt. Feltűnő volt a hangszercsoportok aránytalan dinamikája; gondozatlan, fésületlen általában a hangzás. Persze, az ismertebb dallamok, vagy épp némely sajátos hangszínek nem tévesztették hatásukat; a jobbára törzsközönség barátsággal hallgatta az előadást – legfeljebb Brahms érzésvilágához nem került közelebb. (FK)

***

Másnap az SLP (Studio Liszt Productions) rendezésében Hegedűs Endre adott zenekari zongoraestet a Zeneakadémián. Kíséretről a **Duna Szimfonikus Zenekar** gondoskodott, Ménesi Gergely vezényletével. A műsor ismeretében rendkívül merész vállalkozásnak tűnt, hiszen Brahms: d-moll zongoraversenye és Csajkovszkij b-moll zongoraversenye egyaránt monumentális hangzást igényel. Két megoldás közül kellett (lehetett?) választani: vagy számos kísérettel megnövelni a zenekari játékosok létszámát, vagy pedig megmutatni, saját erőből mennyire futja. Ez utóbbi történt, s nem minden tanulság nélküli, felemás produkció született.

Korábban több produkciójukban rácsodálkoztam, hogy a saját (kis) terme akusztikus viszonyai közül kikerülő Duna Szimfonikus Zenekar milyen rugalmasan képes alkalmazkodni nagyobb koncerttermekhez; képes magvas hangzást produkálni akár a Zeneakadémián, akár a MŰPÁban. Az volt tehát a kérdés, hogyan birkózik meg e két versenyművel. A Brahms-mű kezdete nem sok jóval kecsegtetett: a vonós-szólamok zeneileg kidolgozottan, ám erőtlenül játszottak; érdekes módon, mintha a több szólam együttjátszása megnövelte volna erejüket-bátorságukat, a tuttik mindig hatásosak lettek. A mű felől közelítve, nyilvánvalóan aránytalan volt a hangzás (már

csak a vonós-szólamok és a zenekari fúvósok – többségükben szólisztikus – játéka sem lehetett egyensúlyban!), azonban ennek a részben kivonatos (ám a hangszerelést teljes változatosságában felmutató) előadásnak köszönhetően sok olyan részlet-szépség vált hallhatóvá, amelyek máskor a figyelem perifériájára kerülnek. Ki-ki kereshetett analógiákat ehhez az adottsághoz, melyet vélhetőleg az „iskolai zenekar tanári szólóval” felállás jobban megközelít, mint a „vonósnegyessel kísért Mozart-zongoraverseny” lehetséges analógiája. Ménesi Gergely semmit nem tehetett az aránytalanságok ellen; az együttes kétségkívül komolyan vette feladatát, s megtette, ami tőle tellett. Nagy tanulság (és ritka lehetőség) volt úgy hallgatni a versenyművet, mintha sokcsatornás keverőasztalnál kieresztőnek a szólista szólamát. A műre nézve a „szimfónia zongorával” helyett ezúttal a „zongora szimfonikus háttérhangzással” meghatározás a találóbb. Ami az aránytalanságokból adódóan végérvényesen elveszett: a zongora alkalmankénti párbeszéde zenekari szólistákkal. Néha a csellószólam alig hatott többnek, mint a szólamvezető széphanjú szólóállásai. A komolyság, sőt, komorság érződött, a drámai tépelődés is – ám a démoni nyomokban sem mutatkozott. Hegedűs Endre olyan felelősséggel játszott, ami példaként állítható a legrangosabb zenekarokkal fellépő szólisták elé. Neki köszönhetőek a lassú tétel elmélyült-ünnepélyes pillanatai – azonban a tétel egésze ingerszegénynek hatott. A zárótétel hallatán úgy érezhettük: a zenekari játékosok tudják, mit szeretnének megszólaltatni, csak épp a megfelelő orgániumuk nincsen meg hozzá. Az elégedetlenség jele a tempóérzet elbizonytalanodása, márpedig épp az ellenpontoszó szakaszokban van a legnagyobb szükség a fesszes tempótartásra.

Nem tudom, a zenekarnak együttesként, vagy a játékosainak (akár más együttes tagjaként) volt-e módjuk részt venni e két hatalmas zongoraverseny megszólaltatásban. Talán egyszeri lehetőség – mindenesetre igyekeztek mindent megtenni. A lehetetlenre vállalkozást ritkán koronázza siker – de vélhetőleg már a részvétel is megtisztelő volt számukra. A Csajkovszkij-versenyműben megtörtént a csoda: az önmagukban bátortalan szólamok közösen hatásos-erőteljes hangzást hoztak létre. Az est hőse, természetesen

a szólista, aki sajnálatosan ritka vendége zenekarainknak. Elismerésre méltó, ahogyan nemcsak munkával győzte az erőpróbáló játszanivalót, hanem élménytadó teljesítményt tudott felmutatni. Sőt, erejéből futotta még két ráadásra is – kedves gesztusként a kitartóan tapsoló közönségnek. (FK)

***

„Mindenkinek iparkodnia kell mindenekfelett lebegni, ne érintse őt semmi, legyen teljesen független, teljesen közömbös. Csak így fog megbékülni az elmúlással, az élet céltalanságával.” E sorokat a Richard Strauss zenéje iránt lelkesedő Bartók írta 1905-ben. Újraolvashattuk a **Nemzeti Filharmonikusok** november 27-i koncertjének ismertetőjében – s jól tette, aki már a hangverseny előtt elolvasta. Az egész est lehetőséget kínált arra, hogy gyakoroljuk e közömbösséget. Vagyis, aki számára ismert volt eme magatartás, lehetőséget kapott megtapasztalására. (Mást egyébként sem tehetett – legfeljebb esetleg zavartan önmagában kereste a hibát...)

Sakari Oramo vezényelte a zenekart, s az ő hangszerelésében hallottunk Debussydalokat Anu Kosi közreműködésével. A program nyitó száma Sibelius op. 9-es szimfonikus költeménye volt, az En Saga, a műsor második részét Richard Strauss monumentális szimfonikus költeménye, az Imígyen szóla Zarathustra alkotta.

A Sibelius-művet hangszerelése teszi emlékezetessé. Különleges, szokatlan, furcsa, egészen sajátos „ízű” hangszíneket kever ki a szerző a vonóskaron, és még az orgonapontokat is élménnyé avatják a hangszínek. Néha már-már zavarbaejtő a tónus: néha nehéz lenne meghatározni, mely hangszereket-hangszercsoportokat halljuk. Mindenesetre, gyönyörködhetünk a vonósok játék-kultúrájában, az élményszerű brácsaszólókban, a szólisztikus szordinált hegedűállásokban, s abban, ahogyan a különböző regiszterek elmélyítik a hatást. A figyelmesebb hallgatóknak feltűnhetnek apró pontatlanságok, amelyekről igyekezett azonnal megfelelkezni. Úgy tűnt, a karmestert is lebilincseli a hangzás – ezzel menthető, ha időről-időre megfelelkezett arról, hogy neki kellene irányítani (kezdeményezőleg) a hangszín-csodákat. És kétségkívül elégedett lehetett a zenekarral, amivel koránt sincs egyedül az együttes vendégkarmesterei sorában.

A Debussy-dalok jelentették az est újdonságát. Az ismerkedés azonban leginkább a szövegre korlátozódott: a hallgatóság lelkesen olvasta Lackfi János fordításában a verseket (a költők az ismertető idevágó részletéből pontosítandóak!). Anu Komsi szép hangon énekelt, láthatóan kedvvel – ám a nagy élmény elmaradt. Ilyenkor derül ki, milyen értékes előadásokat kapunk a hazai művészekről – a magas színvonalhoz, ím, szinte észrevétlen, „hozzászoktunk”. És Kocsis Zoltán átiratai ugyancsak magasra állítják a mércét...

Véltük, majd a Zarathustra. Néhányan (s ez aligha tekinthető egyértelmű minősítésnek, hisz gyakorta előfordul ilyesmi!) elmentek a szünetben. Nekik volt igazuk, jöllehet, aligha sejtették... Zarathustra ugyanis rejtőzködésre kényszerült, benne maradt a partitúrában. A tétel sorsa hamar eldőlt; az elementáris hatású C-dúr akkord a zeneirodalom csodáinak egyike. Ezúttal inkább csak kitisztult a levegő, de az átható sugárzással adós maradt az előadás. Oramo tagoltan végigvezényelte a művet, az egymást követő új szakaszok hangulati megragadására törekedett, ám a partitúra kényes pillanatairól mintha nem vett volna tudomást. Szinte rábízta a szólamokra a hatást, márpedig az egyidejűleg játszó hangszerek által kialakuló dinamikai összkép érzékeny jelenség: Strauss ezerszínű zenekara kényes paletta. Talán megérintette őt a teljes közömbösség ideája? A Nemzeti Filharmonikusok közönsége megbékélt azzal, hogy ezúttal elmarad a nagy élmény. Nem érintette meg a straussi zenekar lebilincselő hatása; rezignáltan hallgatta az előadást.

A karmester rövid életrajzából megtudtuk: hegedűsként felvételt készített Anu Komsival Kurtág Kafka-töredékeiből. Csak sajnálhatjuk, hogy nem azzal a programmal lépett magyar közönség elé. (Hasonlóképp azt is, hogy az értékes ismeretőkkel élénk kontrasztot képez a vendégművészeket bemutató szöveg. Mire gondolhatott aki írta, hogy „működésében finn származása mellett az angol hagyományok is megmutatkoznak, olyan szerzőkön keresztül, mint Bax, Bridge, Britten, Elgar, Vaughan Williams, Walton és Constant Lambert”? Nagy kérdés, az angol hidegvér megmutatkozik-e abban, aki olvassa...)

(FK)

***

Jól időzítetten, december 1-jén adott koncertet az **MR Szimfonikusok** a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremben. Jó másfél éves előzmények után ezen a napon indult meg 1925-ben, este 8 órakor a hivatalos magyar rádióműsoradás (avatóünnepséggel, majd hangversennyel). Azóta a rádiózás születésnapjaként tartjuk számon – s eme tradíció jegyében szép gesztus, hogy a Rádió egykori dolgozói (nyugdíjasai) meghívást kaptak erre az estre, amelyet így méltán nevezhetünk születésnap hangversenynek. Ebben az évadban először hallhattuk szimfonikus programmal a zenekart – ez is növelte a rendezvény iránti érdeklődést. Ezúttal Kesselyák Gergely volt a dirigens, szólistaként – eltérően a MŰPA féléves műsorkezelőjének előzetes információitól – Varga Tamás gondokaművészt hallgattuk. Ennek megfelelően módosult a műsor; így a program második száma Csajkovszkij népszerű opusza lett, a Változatok egy rokokó témára. Nyitányul Muszorgszkij újabbán gyakran hallható műve szolgált, az „Éj a kopár hegyen”, a második rész igazi ínycséséget kínált, Rahmanyinov I. szimfóniáját.

Az orosz est a figyelemfelkeltő „Boszorkányos romantika” címmel került meghirdetésre, aminek tényleges valóságátartásával bizony bajos lenne elszámolni. Boszorkányok, mint olyanok, csak a Muszorgszkij-darabban szerepelnek, Csajkovszkij műve legfeljebb „boszorkányos” technikai tudást követel. A szimfónia pedig... nem boszorkányság, hogy sikert aratott. Az ifjú (24 éves) komponista annakidején alkotói válságba került e mű bemutatójának csúfos bukásától. A sikerpálya (ígéretes kezdés után) néhány év múlva a c-moll zongoraversennyel kezdődik, amikor a szerző egyszermind zongoraművészként és karmesterként is fellép.

Kesselyák Gergely elsősorban operadirigens, bár időről-időre szerepel koncertpódiumokon is. Ezúttal kamatozott operai múltja-jelene, pontosabban, az a szemléletmód, amellyel szinte láttatóan közeledik művekhez. Nála a művek általában „szólnak valamiről” – még akkor is, ha ezt a tartalmat nehéz lenne szavakba önteni. Mendelssohn komponált zongoradarabokat „dalok szöveg nélkül” címmel – ezúttal a tételek „szinkronizálatlan” érzés- és gondolatvilágot közvetítettek. Kesselyák végiggondolt nagyformákat épített fel muzsikusaival – tehette ezt

annál is inkább, mivel a részletek kidolgozásával aligha kellett vesződni.

Az ismert műveknél a „rádiózenekarság” perfekcióra-törekvése érvényesült, az ismeretlennél pedig kamatozott az a praxisuk, hogy rendre új művekből készítenek felvételeket, olyan kompozíciókból, amelyek épp az ő előadásuk által nyernek hangzó alakot (s kerülnek megítélésre). Játékuk tehát azzal a felelősséggel jár, hogy ritkán hallható művek esetében egyenlőségjel kerül interpretációjuk és a kompozíció közé. Ezúttal a közvetítőknek köszönhetően könnyen utat talált a hallgatósághoz az egykor balsorsra kárhozottat Rahmanyinov-szimfónia. Akkor is, ha a hallgatóság csak utólag olvasta el a műsorkísérőt, s így csak megkésve „tudta meg”, hogy mit kell éreznie.

Ezen a koncerten arra gondoltam: annak is megvan a maga előnye, ha a hallgatóság nem kap „olvasnivalót”. Az érdeklődő (legyen egyszerű zenebarát, vagy vajtűlű szakmabeli) kizárólag a hangzásra és a hangzást életre keltők látványára van utalva. Nem befolyásolja prekonceptió, elvárás – közvetlenebbül hat rá a muzsika. Kiváltképp a szinte ismeretlen szimfónia esetében tűnt ez hatásosnak; így legfeljebb korábbi zenei ismeretanyaga, az általa ismert-kedvelt Rahmanyinov-művek adtak fogódzót e retrospektív ismerkedéshez. A későbbi művek ismeretében (bármennyire történetietlen is e közelítésmód) értőbben hallgatjuk a korai szárnypróbálgatásokat. (Miként Puccini korai szimfonikus tételeiben is boldogan „ismerünk rá” azokra a dallamcsírákra, amelyek később operákban fognak szárba szökkenni, kivirágozni.)

A Muszorgszkij-darab stílárius otthonosságát biztosított a későbbiek számára; a Rokokó-variációk önfelelt gyönyörködéshez kínáltak alkalmat. Varga Tamás olyan szólista, aki képes inspirálóan hatni mindenkori partnereire, a kíséregyüttesre. Az MR Szimfonikusok számára korántsem „feladat” volt, inkább inspiráló lehetőség, megfelelni a kihívásoknak. A siker nem is maradt el.

A szimfónia megszólaltatásának legnagyobb értéke az értő-kidolgozott előadás volt; a különböző léptékekben egyaránt biztos formálókészség, s hogy ebben a partitúrában is minden szólam, hangszer-csoport megtalálta a maga helyét-szerepét-funkcióját. Érezhetően „tétje” volt ennek a hangversenynek; fontos volt az

előadókna és így a közönségnek is. Az est végén az ováció kétségkívül nem csupán az interpretációt kívánta minősíteni, hanem elsősorban a művészeknek szolt. Visszajelzése volt annak az öröme, amelyet az MR Szimfonikusok koncerten való fellépése vált ki. S egyben „szöveg nélküli” üzenete annak, hogy várjuk a folytatást. A tervek szerint december 22-én, a Zeneakadémián.

(FK)

***

December 7-én Kovács János vezényletével adott Wagner-estet a **Nemzeti Filharmonikus Zenekar és Énekkar** és vendég-szólistaként Will Hartmann. Wagner – koncertteremben: korántsem példa nélküli, de a kizárólag Wagner-operarészletekből összeállított műsor többféle tanulsággal szolgált. És nem utolsó sorban: élménnyel. A műsor nagy vonalakban a keletkezés időrendjét követte (valamiféle „a Rienzitől a Parsifalig” program jegyében), ügyelve a zenekari részletek, szóló-számok és kórustételek arányos elrendezésére. Ha valaki az est végén felteszi a parafrázis kérdést: „Szereti Ön Wagnert?”, minden bizonnyal egyhangú igent kap válaszul. Azok is úgy érezhették, akik fenntartással viseltetnek „hosszú” operái iránt, s a rajongók is, bár nekik kétségkívül diétás adagnak tűnt a kínálat. Az ő számukra épp a ritkán hallható és a népszerű-közismert részletek választékos egymásutánja jelenthetett élményt. Ehhez a programhoz keresve se találni ideálisabb karmestert az operák világában oly járatos Kovács Jánosnál. Ismeri és szereti Wagnert, tehát intellektuálisan és emocionálisan is remek vezetője az előadókna. A zenekarnak ezúttal nemcsak egy stíluson, hanem egy szerző életművén belül maradván –, lehetősége volt a varázslatos wagneri zenekari paletta színkészletének felvillantására. Főként az ismeretebb részletek minél szebb megoldása tűnt hálás feladatnak, amikor a közönség „tudja”, *mit* fog hallani – s ezért még fogékonyabb a *hogyanra*. Ugyanakkor nem hallgatható el, hogy a terjedelmesebb részletek adták eleve a nagyobb élményt; amikor – akár az adott opera ismeretében, akár anélkül – volt idő beleélni magunkat egy-egy folyamatba. Éppen ezért például Siegmund Tavaszi dala után szomorúan csattant fel a taps, merthogy oly hamar végetért...

(Átéltető-nagy tanulság volt, hogy az operakomponista Wagner nemcsak a számára ideális műfajt találta meg, hanem jó érzékkel bánt az idővel is!) A lírai baritonból tenorra váltott Will Hartmann gyengélkedése után is vállalta a koncertet – jelentették be a koncert elején. Jól tette, hiszen így is megszerezte a közönség szimpátiáját és elismerését. Vélhetőleg tökéletes hang állapotban sem hálás viszonylag kevés részlettel bemutatkozni – az operaszínpadhoz szokott előadó úgy érezheti magát, mint színházi produkciók után film-forgatáson a színész. Amikor Parsifalként a felidézett jelenetben *bejött* (nem pedig kezdettől jelenlévő énekes-közreműködő), érezhetően hozta magával a színpad többletét. Azon viszont érdemes lenne elgondolkodni, érdemes-e a részletek folyamatát megszakítani a kórus (akár többszöri) bevonulásával. Annak nem volt funkciója – viszont megtörte a varázst. A Szent István Király Szimfonikus Zenekar és Kórus évenkénti „Magyar Szimfonikus Körkép” sorozatbeli fellépésének megunthatatlan csodája, ahogyan akár egy egész koncert-felidőt is némán fegyelmelgetten végigül a nagylétszámú énekesgárda. Vélhetően a Nemzeti Énekkar tagjai is szívesen meghallgatták volna a zenekari részleteket és a szólista produkcióit. Kettőn áll a vásár; valószínűleg nem annyival kevésbé érhető szövegmondással énekelt a férfikar, mint amennyire nehezen értette néha a feliratozással elkényeztetett közönség. Azt azonban érdemes lenne szem előtt tartani, hogy amikor semmiféle „segédeszköz” nem áll a hallgatóság rendelkezésére, akkor megnő az előadók felelőssége a szövegérthetőséget illetően.

A Wagner-életmű ismerői tudták: a kiválasztott részletek nem – mint „legjobb sikerültek” – kivételes értékük miatt lettek „válogatott gyöngyszemek”, hanem azért, mert (viszonylag) fájdalommentesen kiragadhatók a környezetükből. Aból a környezetből, amely hasonló gyönyörködésre kínál lehetőséget. A koncert után az ember kedvet érzett ahhoz, hogy az ízelítőt mielőbb folytassa az egész estét betöltő operák/zenedramák főfogásaival. (FK)

***

A tavalyi Csajkovszkij-maratonon megismert szólistát köszönhetett ismét a **MÁV Szimfonikus Zenekar** december 12-i

koncertjének közönsége: Alexander Markovot. Ő volt a zenekar vezető karmestere, Kollár Imre által vezényelt est centrális részének főszereplője. A műsorösszeállításból adódóan ugyanis, három részesnek tekinthető a program. Önálló értékű volt a nyitószám, Mozart „kis” g-moll szimfóniája. Kidolgozott előadásban csendült fel, érezhetően a vonóskar jelentette a hangzás „bázisát”, amelyhez megannyi szint és feszültség-hordozó elemet adtak a fúvósok. Kiváltképp tetszetősre sikerült a Menuetto középészése. De „élt” az egész mű: a tételekben markáns karakterek, jól körvonalazható hangulatok sorjázta, és egymásutánjukból arányos építmény alakult. Talán csak a „mozarti derű” hiányzott, ami ideális esetben átragyog a vidámnak aligha mondható mozzanatokon is.

Sibelius Hegedűversenye szinte csak alkalmat kínált ahhoz, hogy Alexander Markov ismét lenyűgözhesse hallgatóságát. A 45 éves orosz művész, aki 1982 óta az Egyesült Államokból jár világhódító koncertútjaira, egészen kivételes jelenés a virtuózok között is. Gyönyörű tónusú hangon játszik, ami már önmagában is élmény. Mégsem elégszik meg a szép-hangzással, hanem zeneileg kidolgozott interpretációt közvetít általa. Nem távolodik el a zene mélységeitől a csillogó felszín kedvéért, amelyet – a ráadás-ként adott lélegzetelállító Paganini-caprice tanúsága szerint – egészen elképesztően tud megjeleníteni. Tartalommal tölti meg a lassú kantábilis melódiákat, amelyek érezhetően hasonlóképp kedvesek számára, mint a bravúrdarabok. Mindenesetre, egészen ritkán hallható adalékokat kaptunk a hegedű színvilágának kimeríthetetlenességéből. A zenekar – mint mindig, ha kiváló szólistával játszhat – érzékeny, néha már-már túlságosan is diszkrét kísérőre gondoskodott.

A második rész nagy vállalkozása Mahler I. szimfóniájának négyteteles verziója volt. A MÁV Szimfonikus Zenekar repertoárja gazdag, ám a Mahler-játszás (értéhetően) viszonylag a perifériára került. Ily módon az előadást inkább alakította az aktív figyelem, mint a korábbi ismeretanyag. Régi igazság, hogy minden előadó a maga részéről ősbemutatóként éli meg, amikor először vesz részt valamely mű megszólaltatásában. Ezzel magyarázható, hogy néha az egyszeri vállalkozások feltűnően sikeresnek hatnak – kiváltképp, ha a játékosok egyszerre

„fedezik fel” a darabot a közönséggel. Nos, Mahler I. szimfóniájáról korántsem mondható el ez. A megannyi felvételen rögzített kompozíciónak vannak olyan sajátosságai, amelyek beleivódtak a zenekedvelők tudatába, emlékei közé – s ezeket szeretné újrahallani, hacsak nem valami mást, ám hasonlóképp meggyőzött kap. A koncert során nem tudtam szabadulni attól az érzéstől, hogy tagjai nem ismerik eléggé a művet. Arra alapozom ezt a gyanút, hogy még a kidolgozott partitúra-részletek is gyakran jelentés nélkülinek tűntek. Funkciótlank voltak a leheletfinom pianissimók, oly módon közömbösek, hogy nyilvánvalóan semmit sem akartak „jelenteni”; márpedig korántsem mindegy, hogy milyen mögöttes szándékot tulajdonítanak valamely zenei közlendőnek. Példának okáért, vélhetőleg „szabadabban” instrukciót követően sikerült mesterkéltre egyik-másik „madár-motívum”, máskor a mélyvonósok halk szólalmában nem érződött a tematikus rang. Az viszont tagadhatatlan: változatos volt a felcsendülő hangzás, színeiben, néha karaktereiben is. Ám hiányzott a fanyar íz, a groteszk finton – helyét gyakran a szokatlan vagy a furcsa vette át, ami korántsem egyenrangú. Személy szerint nekem a legnagyobb hiányérzetet a III. tétel meg-nem-éltsége okozta – ebben talán a túlságosan „menőse” vett tempó is közrejátszik. Ami nem tévesztette (nem téveszthette) el hatását, az a monumentális fináléba torkolló ciklus felépítése. Nagy igazság, hogy az előadói közeg: vezető; amíg a szerzői szándékkal még nem azonosultak, nem tudják közvetíteni, továbbítani. Ezúttal a többszöri eljátszás mellett sokat segítene különböző interpretációinak megismerése – hogy ki-ki képes legyen saját elképzelését kialakítani a műről – s ekkor, összefogott irányítással megszülethet az együttes saját olvasata. (FK)

***

Alig néhány nappal az után, hogy megnyerte az **MR Szimfonikusok** első karmesteri posztjára kiírt pályázatot, Stephen d'Agostino máris nyilvános hangversenyen mutatkozhatott be az együttes élén. Nemcsak Mozart és Webber gyászmiséjét hallgatni mentem el tehát a koncertre, hanem azért is, hogy a kiválasztott alkalmasságáról meggyőződjem. Hamar kiderült: a magyar zenei élet-

ben másfél évtizede fel-felbukkanó dirigens a szakmát lelkiismeretesen elsajátított tucatkarmester. A rendezők ügyesen szerkesztették a műsort: nem rá alapozták a sikert, hanem a művekre. Mozart hattýudalát a Budafoki Dohnányi Zenekar „házi zeneszerzőjének”, Pánczél Tamás kiegészítéseivel adták, Webber Requimejét pedig műsorra tűzték – ez a tény már önmagában kellő érdeklődést kelt a világhírű musicalszerző előéletének ismeretében.

A harminchét éves, New Yorkban született d'Agostino vajmi keveset tud e gyászmise szerkezetéről; a Dies irae tételt közvetlenül a Kyriéhez kapcsolta – az avizót kísérő hangos dobantása feltűnő igyekezetéről tett tanúbizonyságot –, és csak utána tartott tételszünetet, jóllehet e két szakasz liturgikusan különálló. Ami ennél koncertteremben fontosabb: zeneileg nem éreztem indokoltnak e döntését.

Átlagos Mozart-rekviemet hallhattunk, de nem hallgathatjuk el, hogy csalódnunk kellett a dirigens szakmai felkészültségében azokban a pillanatokban, amelyekben – Pánczél Tamás kiegészítéseiben és főleg a Webber-mű néhány helyén – a nagy létszámú előadógárda széteséssel fenyegetett. Hogy mitől volt átlagos az előadás? Ez a mű több karakterek, hangulatok bámulatosan megharmonizált sorozatánál. Egyértelmű, hogy a zenei alakzatok, hangvételek, motívumok, karakterek alapját a szavak jelentik. A dirigens azonban nem fektetett kellő súlyt a szöveg artikulációjára, így Mozart zenéje nem telt meg tartalommal, – horribile dictu – nem volt több, hangok üres sorozatánál. Pedig a kamarakórossá zsugorított MR Énekkar erre igencsak alkalmas lett volna. Ami a hangzásarányt illeti: talán még nem szoktak hozzá a csökkent létszámhoz, de mindenképpen a karmester feladata lett volna a basszust visszafogni, az altot pedig nem hagyni el-süllyedni a hangáradatban.

A jól ismert Lacrimosa-befejezés helyett Pánczél megkomponálta a tétel végére azt az Ámen-fűgát, amelynek csupán tizenhat ütemes vázlata maradt fenn, és amelyet a szerző a kutatók szerint a Lacrimosa után, külön tételként gondolt el, Gassmann c-moll requiemjének mintájára, egyfajta diadalmas kontrasztként a síró affektusra épülő zene után. A kiegészítés összességében tetszett, bár a felrakás vaskossága néha Stokowski Bachhangszereléseit idézte. Mint sajnos

gyakran tapasztaljuk, a négy szólista ezúttal sem vett tudomást egymásról. Miks Adrienn szép, de kevésbé átütő erejű szopránja mellett Megyesi Schwartz Lúcia sűrű altját csak erős odafigyeléssel lehetett hallani. Fekete Attila nem tud elénekelni portamento nélkül egy dallamot, ami Webbernél nem zavart, a Mozart-műben annál inkább. Hámori Szabolcs érdekes módon a Tuba mirum tételben nem remekelt, az együtt énekelte szakaszoknál sokkal erőteljesebb baszsusznak mutatkozott.

A második féléldőben hallott mű amolyan „félezrek szimfóniája”, igaz, Webber Requiemje Mahler mellett sokat köszönhet Orff Carmina Buranájának is. Itt csatlakozott az előadógárdához a Honvéd Férfikar, a Nemzeti énekkar, az MR Gyerekkar és a Budapesti Akadémiai Kórustársaság. Tipikusan olyan kompozíció, amit élvez a hallgató, mert – bár nem eredeti – kellően változatos és „fogyasztóbarát termék”, mély nyomot mégsem hagy benne. Zeneileg nem annyira erős kompozíció, és mutatis mutandis számos más (netán bármilyen) szöveggel megszólaltatható lehet. A gyermekkar két szólistájára nehezedett nagyobb súly – ők kezdték és végezték be a művet –, de összességében elmondható, hogy a résztvevő együttesek mindegyike jól teljesített. Habár a karácsonyi időszak nem éppen a rekviemek ideje, a szerkesztésnek köszönhetően a műsor létjogosultságot nyert: egy város komolyzenei koncertéletéből nem hiányozhatnak az efféle könnyedebb, ritkaságszámba menő produkciók sem. A koncert alapján úgy érezzük, a január elsején hivatalba lépett új karmester tevékenysége mellé továbbra is elkél majd a leleményes műsorszerkesztés. (2008. december 13., Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem)

(VT)

***

Ünnepélyes műsorról búcsúzott az ősztendőtől idei utolsó MÜPA-szereplésével a **Zuglói Filharmónia – Szent István Szimfonikus Zenekar és Oratóriumkórus**: szólisták (Sáfár Orsolya, Gémes Katalin, Kéring László és Cser Péter), valamint a Szent István Gimnázium Vegyeskara és a Szent István Király Zeneművészeti Szakközépiskola Vegyeskara közreműködésével Händel egyik legnépszerűbb oratóriumának az I. és II. részét tűzte műsorra. A dirigens: Záborszky Kálmán volt.

A Messiás: monumentális mű, még a mamutkoncertek idején is próbára teszi előadóit és hallgatóit egyaránt. Ilyen meg gondolásból érthető, hogy nem az egész mű előadására vállalkoztak (a másik megoldás a drasztikus „húzás” lett volna). Ebben a tetszetős torzózváltozatban a híres Alleluja-kórossal ért véget a koncert. És ez az a pont, ahonnan érdemes kezdeni a beszámolót. Jócskán elmúlt már fél 10, amikor kicsendült a II. rész záróakkordja. Kicsendülhetett – nem tapsolt bele senki (megannyi koncertből élő-felvételt készítők ilyen tetszésnyilvánításról álmodnak...). Pedig tetszett, ez a taps terjedelmével is mérhető...

A sokadik visszatapsolást ráadás követte: az Alleluja-kórus megismétlése. Ekkor felszabadultabban muzsikáltak az előadók, s megjött a közönség hangja is. Ez a legszebb visszaigazolása annak, hogy a közönség végigélte a művet.

Händel idejében mintegy huszonöt vonóshangszer, ezen kívül négy oboa, négy fagott és az egyes tételekben előírt trombiták és üstdob alkotta a Messiás zenekarát. Aztán erőteljesen megnövekedett az előadók létszáma, a későbbi zeneirodalomból talán Orff Carmina Buranájához hasonlítható, ahogyan „elszabadulnak” az előadói indulatok – már korántsem a műről van szó, hanem a célt a remekmű előadásában való részvétel jelenti. Az autentikus hangzásra törekvő, régizenei együttesek jóvoltából próbálhatjuk elképzelni, milyen lehetett a hangzás annakidején...

A mostani előadásban a „legyen a Messiás mindenkié” elv korántsem ment a hangzásarányok rovására. Pontosabban: Záborszky Kálmán valami egészen rendkívüli kísérletre vállalkozott; olyasmire, aminek a haszna hosszú távon fog kamatozni a zenekari játékosok és az énekari tagok gyakorlatában egyaránt. Először is, nem akarták bombasztikus hanghatásokkal letaglózni a közönséget. A zenekar precíz-figyelmezetten játszott; a vonósok gobelin-technikájú háttérrel biztosítottak az énekesek számára. Az ismétlődő apró ritmusképletek sorjázásából „élő” hangzás alakult, s jóllehet takarékosan bántak a vonóval, a pontos-pregnáns indítások gondoskodtak az állandó dinamizmusról. Az est igazi csodáját azonban az énekadar adta: a könnyed hangú, virtuozitást igénylő, gyakran

hosszú melizmákat tartalmazó részek olyan homogéneitással szólaltak meg, amelyet képzett énekesekből álló, kislétszámú együttesektől szokás elvárni (gondos arányérzékre vall, hogy nem a mindig-mindenki-mindent elv érvényesült...).

A nagy lélegzetű barokk mű (így torzóként is) repertoár-bővítő darabjuk; különös nehézséget a continuózás jelenthetett – a játékosok életkora is indokolja az e téren való tapasztalatlanságot... Ráadásul, ilyesmit leginkább „élőben” lehet megtanulni. A billentyűs continuo-játékos számára talán még nagyobb feladat volt a recitativók kísérete – ebbe még bele kell tanulnia. Nem állt ezzel egyedül; az egyik accompagnato-tételt kétszer kellett indítani.

Zenekarnevelő, pontosabban: zenekari tagokat képező iskola – ez jutott eszembe a produkcióról. És ebben a szellemben talán az is hasznos volt, hogy négy egészen különböző karakterű szólistával léptek fel. Kéringer László énekét hallgatva mókás elképzelni, hogy kérdőíven a foglalkozás rovatba jelenleg azt írná, hogy „az Operettszínház karigazgatója”. Énekén érződik (szombat-helyi) Fiú Énekiskolai múltja; mer szabadon énekelni, szinte időtlenül lassan, máskor díszítéssel hirtelen megemelve, felizzítva a hangzást. És mer halkán énekelni – technikájának köszönhetően telt a hangzás mindenkor, a szinte elszuttogott hangzó is eljutott a közönséghez. Nála a régizene immár adottság; annál meglepőbb és örvendesebb az a műgond, amellyel Gémes Katalin berendezte szólamát. A megtervezett (és mindig sikeresen kivitelezett) díszítések hallatán csak csodálkozhatunk azon, hogyhogy nem „fedezte fel” és sztárolja szólistaként megannyi hazai régizenei együttes. Sáfár Orsolya megnyerő személyességgel, már-már színpadi szólista-attitűddel énekelt, ám szólamának magas régiójában azonban mintha nem mindig lett volna ura a hangjának. Cser Péter számára nem tűnt testreszabottnak a személytelen baszus-szólam, afféle penzumként róta le accompnatoin túl áriái is.

Ez a koncert korántsem „mértőldkő” az együttes emlékezetes produkciói sorában – ám az alapkövek számát gyarapítja. A koncertet megelőző próbafolyamat tapasztalatai minden bizonnyal jótékonyan éreztetik hatásukat a későbbi produkciók esetében.

***

Nagy sikerrel búcsúzott az óévtől a Zeneakadémián a Romantikus-bérlet 3. estjével december 17-én a **Magyar Telekom Szimfonikus Zenekar**. Talán a műsor bártortalanította el azokat, akiknek a távolléte következtében nem volt teltház a Zeneakadémia Nagyterme? Mindenesetre, Keller András zeneigazgató műsorpolitikája ismét diadalmaskodott: élményekkel és zeneirodalom-ismerettel gazdagodott, elégedett közönség távozott az est végén. A program ezúttal igencsak tágan volt értelmezhető; a műsor első részében a Giya Kancheli Styx című kompozíciója került – jó kilenc évvel az amsterdami ősbemutató után – magyar közönség elé, a program második részében pedig Schönberg nagyzenekari átíratában hangzott el Brahms g-moll zongoranyegyse. Ez utóbbi éppen 70 éve szerepelt először nyilvános hangverseny műsorán az Egyesült Államokban (nem kisebb dirigens, mint Otto Klemperer vezényletével).

A Styx sajátos versenymű; a kiváló brácsaművész Jurij Basmét felkérésére készült. A szóló ezúttal – az eredetivel egyenrangú verzióban – hegedűn szólalt meg, Gidon Kremer tolmácsolásában. A műben helyet kap a vox humana is; az MR Énekkar működött közre ezen az estén.

Romantikus kortárs? Kortárs romantikus? A cím akár magyarázhatja is e kettősséget, hiszen a Styx folyó az élők és holtak (a jelen és a múlt) világát határolja el egymástól. A szólista vállalja a közvetítő Kháron szerepét, míg a zenekar a múlt időnek az időtlenségét érzékelteti. Mind ezt az ismertetőből tudta meg az érdeklődő, s azt is, hogy a grúz szavakból összeállított szövegnek nem a jelentése, hanem hangzásának „zeneisége” volt fontos a szerző számára.

Mindezen információk birtokában nem volt más dolgunk, mint kényelmesen hátradőlve hallgatni a zenét, a megszülető hangzásokat. Kremer játékában az elkötelezettség volt érezhető (bármiféle figyelemfelkeltő információ nélkül is), a zenekar érezhetően kedvvel vett részt a hangszín-játékban, s ezúttal a vonóskar valamennyi szólama egészen kivételes tónusokat, árnyalatokat jelenített meg. A nagy létszámú zenekar hangzása széles dinamikai skálán mozgott, a harsányabb részekben inkább csak látványként, semmint akusztikusan észleltük az énekesek

közreműködését. Összességében alkalmas volt az előadás arra, hogy ki-ki megtanulja Kancheli nevét, vagy megszeresse muzsikáját.

A második részben a zenekaron úgy szólalt meg a kamaramű, hogy átirat-voltánál erőteljesebbnek hatott az adekvát hangzás. A nagy apparátusnak funkciója volt; az egyes hangszercsoportok kamazenei érzékenységgel léptek kapcsolatba egymással. A dirigens Keller Andrásnak sikerült elérnie, hogy a játékosok ne csupán az irányításra hagyatkozzanak; korántsem utasítást követő bábok, hanem képzett muzsikuskok, akik személyesen is érdekeltek az össz-hangzás létrejöttében. Úton Schönberghez? – egy ilyen projekt első állomásának is tekinthető e mű sikeres bemutatása. Mert aki ezt hallotta, abban minden bizonnyal felébred az érdeklődés a szerző saját kompozíciói iránt.

Változatos műsorkínálat az éves programban – ez önmagában is dicséretes. Ráadásul hogyha tetszésre talál mind az előadók, mind a hallgatók körében, az a zenei élet nagy nyeresége. Az újdonságnak ugyanis nemcsak a varázsa nagy, hanem a „pedagógiai”, „hallásfejlesztő” hatása is; a zenebarát ugyanis megszólítva érzi magát, hogy önállóan formáljon véleményt, s úgy hallgat zenét, ahogyan az az igényes muzsikuskok álmaiban szerepel: figyelmesen, nyitott füllel és szívvel. (FK)

***

A 2009-es év egyik első ígéretes koncertje a január 4-i Puccini-est volt, melyet a szólisták nevével hirdettek. Rost Andrea partnere a megbetegedett Marcelo Álvarez helyett Stefano Secco lett (ami a műsorban annyi változást hozott, hogy pluszként hallhattuk Pinkerton áriáját is). A munkából azonban alaposan kivette a részét a **Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara** is, Kovács János vezényletével.

A Bartók Béla Nemzeti hangversenyterem megannyi operaelőadásnak adott immár otthont, többségüket koncertszerűnek vagy fél-szcenírozottnak nevezve. Ezúttal a névtelenség homályában maradt a kreatív team, amely egyedi, tetszetős színpadi háttérrel gondoskodott: több felületet hoztak létre, melyekre

képeket vetítettek (Puccini-fotókat, dedikált képeket, kottakiadványok címlapját vagy plakátokat). Műsorszámokként változott a térbeli faliújság, sohasem terelve el a hallgató figyelmét.

A zenekar öt jelentős önálló számot kapott: nyitószámként a Capriccio sinfonicót, Des Grieux áriája előtt a Manon Lescaut, utána pedig a Pillangókisasszony Intermezzóját, a második rész kezdetén a Preludio sinfonicót, majd a Tosca- és Turandot-részleteket elválasztandó, a Krizantémok című, eredetileg vonósnégyesre szánt elégiát. Kínálkozott tehát a kettős megmutatkozás lehetősége: az önálló játéka és a kíséreté. Mindkettőben rutinos az együttes, talán épp ezért nem érezték a kihívás erejét.

Puccini zenéjéről szokás mondani, hogy „önmagától hat”. Nos, ez azért nem egészen így van. Az „önmagától hatás” inkább a zenének arra a sajátosságára utalhat, hogy nehezen megragadható, miben rejlik az elementáris hatás titka (aligha tekinthető véletlennek, hogy a Puccini-operáknak, amelyek mindig előbb találták meg az utat a nagyközönség szívéhez, mint a több-kevesebb prekonceptióval figyelő szakmai közönséghez, mindmáig nincs érdemi analitikus szakirodalma).

A Capriccio sinfonico ideális helyen volt; hiszen a Bohémélet részletei követték, tehát azé az operáé, amelybe szinte hangról-hangra átvette az egykori diplomamunka egyik témáját. Rodolfo, majd Mimi áriája következett, s kettősükkel folytatódott a műsor.

Az áriákat a közönségnek énekelték, pedig „belefért” volna, hogy a színen legyen a számok operabeli címzettje is. Stefano Secco fokozatosan talált magára a MÜPA nagy színpadán, Rost Andrea azzal okozott meglepetést, hogy a második részben Tosca és Cavaradossi I. felvonásbeli kettőséhez kottára volt szüksége. Secco mindvégig diszkréten háttérben maradt a jellegzetes-szép hangszínű primadonna mellett, aki leginkább Csocsoszán nagyáriájával és Liu két áriájával vívta ki a közönség elragadtatását.

Kovács János dirigált, a zenekar játszott és kísért, egyiket sem szívből jövő lelkesedéssel. Így a közönségnek csak azt tették lehetővé, hogy mintegy „átismételje” a szívhez szóló Puccini-dallamokat.

Aki most akart volna ismerkedni Puccini zenéjével – nos, az aligha érthette, hogy miért hódít szinte megszületése óta töret-

lenül ez a muzsika. Mert már-már érzelmentesre hangolva csendült fel – talán megannyi szirupos interpretáció ellensúlyozására (ám ezúttal átesve ama bizonyos ló másik oldalára...).

Ha valaki par excellence operaénekes, aki megszokta, hogy estéről-estére egész művekben formál meg egy-egy szereplőt, bizonyára problémát jelenthet az összefüggéseiből kiragadott áriák, részletek megszólaltatása. De aki már készített ária-lemezt, s fellépett ária-esteken, annak nem jelenthet problémát valamely kulcsfontosságú részlet önálló megszólaltatása. Tisztában kell lenni azzal, hogy a hallgatónak sincs ilyenkor módja az érzelmi folyamatok végigélésére, amelyek az operákban az áriákat életre hívják – ilyen meggondoláslából még inkább kellene törődni az intenzitással. Vonatkozik ugyanez az intermezzókra, amelyek vegyes műsorú ária-esteken néha a szólisták tehermentesítését szolgálják. De itt – Pucciniről volt szó, azaz, lett volna szó, kizárólag.

Még az olyan „evidenciák” is rejtve maradtak, mint az unisonók, tehát, amikor a zenekar egy vagy több szólama együtt dalolja a legjelentősebb melódiákat az énekesekkel! Általában (többé-kevésbé) együtt voltak – de ha ennek az együttlétnek a többsége (a jellegzetes könnyeztető puccinis hatásmechanizmus) nem érződik, akkor elvész a szerzői közlésnek az a része, amely eme kifejezőeszköz tudatos alkalmazásából adódik, azaz, adódhatott volna.

A térbeli faliújság egyik-másik „képkere-tében” néha megjelent a zenekar (vagy néhány játékos), máskor pedig Kovács János. Eredeti ötlet, élvezetes látvány (még az sem hatott túlságosan zavaróan, hogy a kép esetenként tükörszimmetrikus volt, tehát nem a látott beintés irányából csendültek fel a kívánt hangzások). Ebből az derült ki: voltaképp szinte mindegy, hogy mennyire kidolgozottan-részletezően kér az elképzelt hangzás érdekében mozdulataival a dirigens – a jelenlét aktivitása hiányzott bántóan a hangszeresekből.

Tetszetős részletmegoldások akadtak szép számmal – ez azonban nem elég ahhoz, hogy a potenciális új közönséget egy életre eljegyezzék az oly sok vizet zavart (sőt, vihart aratott) műfajjal.

Márpedig épp a kevés ellenállást kiváltó műsorok esetében érdemes erre a szempontra fokozottan figyelni!

(FK)